

slechts een
a op andere
jested dood-
Daarbij deed
dat weinige
voerden, dat
cussie telkens
efst geen ge-
de gevoels-
gerijke wijze
demaker van
, genoeg —
n zij wets-
verschillende

convent ver-
formeerden
as aan het
er alleen te
tegen het

voor allengs
l predikant
terp op het
vorme kerk
l zal. Vol-
der Meulen,
ontstaan der
van het

ht voldoende
k aan onze
voorstanders
dezen con-
den, is be-
den dit wets-
een even
zou moeten
Christelijke

e m. i. duide-
van de kerk
ikanten van
vaak geheel
n het wets-

to.

ur van de
d School-
onder den
ijke Onder-
gever J. H.
ld een der
len laatste
verschenen.
ige reclame
r terstond
getrokken,
id begroet,
ntwikkeld,
ltdrukking
en wordt

t minst te
ze, waarop
erst wordt
it gegeven
choolstrijd
Prinsterer
de historie
orden met
ekend, die
ubsidie en
het Chris-
ijndelijk
waardoor
rd worden
ijts tot nog
it.
t is, om
Voorreest,
e van het
. En ten
voor een
zers. Ter-
elkander
ngsschool
e worden

t bewaring
Christelijk
Christelijk
opleiding
wel onder-
niet uit.
behooren
verboden
van het
opleiding
nwen toe-
intreden,
mheid en
op geen
achtigen
tekschool,
christelijk
tr bij de
geen ge-
alleen is
— wanneer
volwezen
nd komt.
et middel-
ij haar
el voor-
el. Van
heel het
aar eene
te hoogte
wijzer te
van uit-
steit met
van den
angesteld
nfluctien
ristelijke
ngt. En
te minste
ronden
scholen
le goede
ruchwt.
op onze
gt voor
allerlei
bben de
dragen,
den van
aarvoor
aaste

middelen; tusschen de opleiding der onderwijzers en de praktijk van het onderwijs ligt zij een heilzaam verband. Terwijl de scholen op deze wijze in de kweekschool een middelpunt voor hare organisatie scheppen, worden zij zelve van daaruit telkens weer met nieuwe levenskracht beziel.

Toch is het niet de bedoeling van de Commissie, dat deze organisatie of bond alle christelijke scholen omvatten zal.

Volkomen terecht heeft de Commissie ingezien, dat een algemeen christelijk standpunt boven alle verschil in confessie ook op schoolgebied op den duur onhoudbaar is. In de dagen van het Réveil, toen het meer om opwekking van het christelijk leven dan om scherp geformuleerde dogma's ging, mocht men voor de Christelijke School wanen genoeg te hebben aan de onveranderlijke grondwaaarden van het Protestantisme, maar de droeve lijdenshistorie deser rekbare formule heeft wel geleerd, dat men hiermee niet volstaan kan. Ook op schoolgebied maakt het beginsel scheiding, en alleen wat uit eenzelfde beginsel leeft kan tot vruchtbare samenwerking komen.

Vandaar, dat vele scholen dan ook dien algemeenheidsgrondslag hebben vervangend door dien van de Gereformeerde belijdenisschriften. Deze scholen nemen dus een eigenaardig standpunt in, vertoonen een eigen karakter, strijden onder een scherp geteekende banier. De Gereformeerde beginselen toch, die in deze belijdenisschriften liggen opgesloten, raken niet alleen het vraagstuk van de uitverkiezing, maar grijpen veel dieper in. Een Gereformeerde heeft een eigen psychologie of zielkunde en dienengevolge een eigen paedagogiek en didaktiek. Op een Gereformeerde school moet het onderwijs daarom een ander karakter dragen en door andere beginselen worden geleid, dan op een methodistische of ethische, een Lutherische of Roomsche school. Een waar het nu zoo broodnodig is, dat deze Gereformeerde beginselen voor het onderwijs en de opvoedkunde klaar en helder in het licht worden gesteld en tot in hun verste consequenties worden doorgedacht, daar kan alleen samenwerking plaats vinden tusschen die scholen, die welbewust zich op dit Gereformeerde standpunt hebben geplaatst.

Natuurlijk belet niets, dat die scholen, die een ander confessioneel standpunt hebben of een meer algemeen christelijken grondslag huldigen, zich evenzeer in bonden organiseren.

Deze verschillende bonden zouden dan voor de algemeene belangen van het christelijk onderwijs federatief kunnen samenwerken, waarvoor bijv. de Schoolraad het aangewezen orgaan zou zijn. Zoo zou eenzijdig de band blijven tusschen allen, die het christelijk onderwijs voorstaan, en toch anderszins de eigenaardigheid van het confessioneel standpunt niet in een algemeen christendom worden weggedoeld.

Het behoef wel geen betoog, dat dit plan ook onze hartelijke sympathie heeft. Wanneer „Gereformeerde Schoolonderwijs“ straks in een „bond van Gereformeerde Scholen“ wordt omgezet, dan zal ons dit van harte verblijden.

Slechts twee opmerkingen veroorloven we ons.

Voorreest deze, dat in dit rapport te weinig rekening is gehouden met de bestaande Gereformeerde kweekschool te Amsterdam. Men krijgt den indruk, alsof door de organisatie der Gereformeerde scholen ook eerst een Gereformeerde kweekschool ontstaan moest. Natuurlijk is dat de bedoeling van de commissie niet. Dargelaten toch de vraag, in hoeverre het noodzakelijk is nog een tweede kweekschool op te richten, zal het toch zeker gewenscht zijn, dat de bond met de reeds bestaande kweekschool in verband treedt. Alle krachten op het gebied van het onderwijs, die op den bodem der Gereformeerde beginselen staan, moeten tot samenwerking worden gebracht. En de Gereformeerde Kweekschool mag daarom niet buiten dien Bond blijven staan.

Dit is onze eerste opmerking.

Een tweede is van meer ingrijpenden aard. De commissie stelt voor, dat tot dezen Bond alleen die verenigingen en schoolbesturen zullen toegelaten worden, wier leden voor de meerderheid tot de Gereformeerde Kerk behooren.

Nu ontkennen we niet, dat de kerkelijke quaestie helaas ook op schoolgebied als een wigge heeft gewerkt.

Niet van de Gereformeerde Kerk, maar van de predikanten der Hervormde Kerk is de scheiding uitgegaan. Het oprichten van Christelijk Volksonderwijs, de weigering om aan de Unie-collecte mee te doen, het oprichten van Christelijke scholen ten dienste van de Hervormde Kerk, zijn feiten, die men betreuren mag, maar die nu eenmaal niet weg te cijferen zijn. En dat door dit drijven de samenwerking met de Hervormden moeilijk is geworden, stemmen wij grif toe.

Ook begripen wij zeer wel, dat in het kerkelijk toezicht een praktische moeilijkheid schuilt. Al ligt het niet op den weg der Kerk om scholen te stichten of te onderhouden, de Kerk heeft toch toe te zien op het onderwijs, dat aan haar gedoopte kinderen wordt gegeven. En de vraag komt terstond op, wanneer men met een gemengde school te doen heeft, aan welken kerkeraad dit recht van toezicht zal gegeven worden, aan dien van de Gereformeerde Kerk alleen of ook aan dien van de Hervormde Kerk.

Maar aan de andere zijde mag niet vergeten worden, dat vele broeders in de Hervormde Kerk van het enghardtig kerkistisch drijven van Christelijk Volksonderwijs niet willen weten. Op tal van plaatsen vindt men Christelijke scholen, die op den grondslag der Gereformeerde belijdenisschriften staan en waar Hervormden en Gereformeerden broederlijk samenwerken. Zonder die samenwerking zou zelfs vooral in kleinere dorpen het bestaan der Christelijke school niet eens mogelijk zijn.

Nu is voor de samenwerking in de meeste

gevallen de eisch gesteld, dat in het Bestuur aan beide partijen een gelijk aantal plaatsen zou worden afgestaan. Stelt men nu als voorwaarde voor de aansluiting van den Bond den eisch, dat de meerderheid der leden lid moet zijn van de Gereformeerde Kerk, dan loopt men gevaar of dat deze samenwerking wordt verbroken of dat deze scholen, die toch een beslist Gereformeerd karakter dragen, buitengesloten worden en zich straks noodgedwongen bij een anderen Bond, die van de Hervormde Kerk uitgaat en een kerkelijk karakter draagt, gaan aansluiten. Zelfs zal het de vraag zijn of de aansluiting bij een Bond, die zulk een eisch in zijn statuten schrijft, niet aanleiding zal geven bij elke gemengde school, dat de leden der Hervormde Kerk, die dusver de school steunden, zich terug zullen trekken en daardoor het voortbestaan der school gevaar zal loopen.

Had de Commissie nu principieel het standpunt ingenomen, dat op schoolgebied alleen samenwerking mogelijk was tusschen leden van eenzelfde kerk, dan zou deze uitsluiting gemotiveerd zijn geweest. Maar de Commissie doet dat niet. Alleen om praktische redenen doet zij dezen voorslag. Vandaar dan ook, dat zij het voldoende acht, dat de meerderheid der leden tot de Gereformeerde Kerk behoort. Een principe is hier dus niet in het spel.

En waar geen principe maar alleen praktische belangen den doorslag hebben gegeven, daar komt het ons voor, dat de kring hier enger is getrokken dan het beginsel eischt en ernstige gevaren voor de School zullen ontstaan.

Het gevaar, dat de kerkelijke quaestie daardoor nog scherper dan dusver op schoolgebied zal inwerken.

Het gevaar dat tal van scholen, die krachtens haar confessioneel standpunt tot dezen Bond zouden moeten behooren, door dezen maatregel zullen buitengesloten worden.

En het gevaar, dat de samenwerking, die tusschen de Gereformeerden en in buiten de Hervormde Kerk bestaat en die op tal van plaatsen een levensvoorwaarde is voor de School met den Bijbel, daardoor schade zal lijden.

Het schoone doel, dat de Commissie zich voorstelt, evenals de uitnemende wijze, waarop zij dit doel te verwirkelijken zoekt, heeft te zeer onze hartelijke instemming, dan dat wij deze bedenkingen zouden willen verzwaren.

Wij hopen, dat door amendementen aan deze bezwaren zal tegemoet gekomen worden.

Niets zal ons liever zijn dan dat straks een Bond van Gereformeerde Scholen tot stand komt, die alle Gereformeerde Scholen omvat en door zijn voortreffelijk arbeid ook de andere scholen tot betere organisatie prikkelen mag.

Officiële Berichten.

Kort verslag van de vergadering der classis Franeker, gehouden 14 April 1904.

De praeses der vorige vergadering opent met het zingen van Ps. 25 : 1, het lezen van Ps. 125 en gebed.

De credentiebrieven worden nagezien.

Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd. In het moderamen nemen zitting: Ds. A. Doorn, praes, Ds. H. v. d. Wal, scriba en Ds. S. v. d. Wal, assessor.

Nadat de voor het peremptoir examen noodige stukken in orde zijn bevonden, neemt het onderzoek van den heer J. H. Binnema, berpred. van Arum, een aanvang.

Als prov. deputaten zijn aanwezig: Ds. H. M. Dethmers, Dr. A. Kuyper Jr. en Ds. H. Siersema.

Na het examen volgt een korte deliberatie. Met het gunstig oordeel der prov. deputaten vereenigt zich ook heel de classis, zoodat de heer Binnema met alle vrijmoedigheid tot den dienst des Woords en der heilige Sacramenten in de Geref. kerk in Nederland wordt toegelaten.

De praeses deelt men dit besluit mede en wenscht hem 's Heeren zegen toe.

De notulen der vorige vergadering worden voorgelezen en aan enkele kleine wijzigingen vastgesteld en geteekend.

Een schrijven is ingekomen van de classis Winschoten, hetwelk voor kennisgeving wordt aangenomen.

Voorts ingekomen circulaire van deputaten der Generale synode:

a. ten aanzien van de betere verzorging naar art. 13 D. K. O.;

b. conceptwijziging der zendingorde.

De classis acht een nieuwe regeling voor de verzorging naar art. 13 D. K. O. niet gewenscht noch noodzakelijk.

De conceptwijziging der zendingorde wordt na kleine wijziging geaccepteerd.

Bij stemming worden ter prov. synode afgevaardigd, primi: Ds. Balhuizen, 1° Doorn; Elshout, oudel.; F. Bruinma, oudel. Secundi: Ds. Westerink, Ds. Nawijn; Kanstra, oudel.; H. Fruinma, onderling.

Rondvraag naar art. 41 D. K. O.

Na Psalmgezing en dankgebed wordt de vergadering gesloten door den praeses.

H. VAN DER WAL, R. I. Scriba.

Z. S.

De kerkeraden van de Geref. kerk te Rotterdam A en B berichten, dat D. V. de v. k. particuliere Synode van de Geref. kerken in de provincie Zuid-Holland zal gehouden worden op 21 en 22 april 1904 in het Kerkeradgebouw, Ammanstraat te Rotterdam. De stukken voor het agendum worden ingewacht vóór of op 26 Mei bij den eerstvergetekende Namens de Kerkeraden voornoemd,

Ds. E. DOUMA,

Crooswijksche Singel 29.

G. V. BEEK,

Ds. A. v. VERLO,

A. M. MOLENAAR.

Rotterdam, 20 April 1904.

Buitenland.

Duitsland. De stadszending van Berlijn.

Meer dan vijf en twintig jaren geleden kon men te Berlijn op een Zondagavond in een der

hoofdkerken van een zonderling schouwspel getuige zijn. Men zag een leeraar, de gemeente voorgaande uit Gods woord, omringd door enkele geloovigen. Hier en daar brandde een kaars. Waarom dit? De Evangelische kerk was niet bij machte het gas, dat de geheele kerk verlichtten kon, te betalen. Wanneer de predikant een avondgodsdienst oefening houden wilde, moest hij zelf voor verlichting zorgen. Vandaar het zonderlinge fantastische gezicht: een groote holle kerk, waarin hier en daar een kaars het aangezicht van een der hoorders des Woords verlichtte. Tegen deze en dergelijke toestanden, welke wezen op de toenemende verwildering des volks, waardoor het ook steeds meer van de kerk afkeerig werd, heeft de gewezen hofprediker Dr. Stöcker de vereniging „de Berlijnse stadszending“ opgericht. Op Zondag 6 Maart 11 vierde deze vereniging in haar groote zaal haar 27de jaarfeest. De vroege „inspektie“ der vereniging, die predikant Riemschneider, predikte daarbij over het Psalm woord: „De rechterhand des Heeren is verhoogd, de rechterhand des Heeren doet krachtige daden“. Nadat een kort enjke liederen had ten beste gegeven, bracht Dr. Stöcker het jaarverslag uit. Men had in zekere kringen de beschuldiging laten hooren, dat de Stadszending van Berlijn slechts uitwendigen arbeid verrichtte, en daarom was den mannen, die voor deze zaak arbeidden, de vraag voorgelegd, of de Stadszending duurzame, rijpe vruchten opleverde, om hierop in hun jaarverslag het antwoord te leveren. De oudere arbeiders op dit gebied hebben deze vraag beslist met ja beantwoord, terwijl Stöcker een groot aantal gevallen opnoemde waarbij door den arbeid der Stadszending geheele huisgezinnen omgekeerd zijn.

Aan de andere zijde hadden de arbeiders zeer te klagen over haar, stompzinnigheid en onverschilligheid, die zij op hun weg tegen kwamen.

Toen een rijk man een gave gevraagd werd om missionair onder het groot aantal kellers van Berlijn te arbeiden, gaf deze ten antwoord, dat hij voor zoo iets niets over had; wanneer het om een expeditie naar de Noordpool te doen was, wilde hij aanstonds 10,000 mark geven!

Aan de Berlijnse stadszending arbeiden tegenwoordig 5 inspectoren, 47 staatszendingen, 10 helpers (ten deels vrijwillige) en 5 candidaten. In het afgelopen jaar had de zending met groote financiële moeilijkheden te kampen, maar men hoopt toch de jaarrekening zonder tekort te kunnen sluiten.

Op Maandagavond daarna had een theesavond plaats, waarbij stadszendingen en inspectoren mededeelingen van hun arbeid deden, waaruit bleek dat zij niet zonder zegen werkzaam waren.

Het is niet te ontkennen, dat mede door den arbeid der vereniging, waarvan Stöcker de ziel is, het kerkelijk leven is verbeterd. Onderscheidene nieuwe kerken verzen en het aantal personen die hunne kinderen niet laten doopen, verminderd. Al is de stroom van het ongelooft in Pruisen's hoofdstad nog steeds krachtig, toch is het niet te ontkennen, dat Stöcker's arbeid daartegen een dam opwierp.

— Een hoogleeraar over de leer der praedestinatie.

Den 10den Februari 11 hield de hoogleeraar Stange op de Lutherische conferentie te Konigsberg een voordracht over „de berekenis van de leer der praedestinatie voor de Lutherische Kerk“. Het komt ons voor, dat de Lutherische hoogleeraar aan de Gereformeerde leer omtrent de voorbeschikking geen recht laat wedererven, dat zijne voorstelling omtrent dit gewichtige stuk, door ons als het hart der kerk beschouwd, niet juist is. Doch dit verhindert ons niet er melding van te maken, dat genoemde hoogleeraar den moed gehad heeft op te komen tegen een voorstelling, die bijna algemeen in de Lutherische kringen van Duitschland ingang gevonden had. Zij is deze. De leer van de praedestinatie is eigenlijk geen Lutherische leer, maar een Gereformeerde. Nu kan men wel niet ontkennen dat Luther die leer heeft voorgestaan. Maar dit feit heeft men op allerlei wijze weten te verdonkeren. Men beweerde dat Luther wel eerst die leer had omhelsd, doch op later leeftijd had laten varen. Of men zocht te betoogen, dat Luther in zijn jeugd de praedestinatie had geleerd, ofschoon men weten kon dat hij 42 jaar oud was, toen hij tegen Erasmus zijn beziel geschrift „over den knechtelijken wil“ schreef. Anderen meenden dat de overdriften, waaraan de groote reformator zich in dit geschrift schuldig maakte, moesten verklaard worden uit de omstandigheid, dat hij een strijdschrift schreef; gelijk de houding der zwaardvechters van Ravenna niet met de natuurlijke houding des lichaams overeenkomt, zoo kan men uit Luther's strijdschrift tegen Erasmus zijn ware meening niet leeren kennen.

De hoogleeraar wijst er op, dat men ook alzoop in de middelen eeuw gehandeld heeft met de leer van Augustinus. Men ging zijn leer verwateren en beweerde, dat hij tegen Pelagius gesproken had. De hoogleeraar zegt voorts, dat de Gereformeerde kerk het verzuken der leer omtrent de praedestinatie heeft weten af te weren, zoodat die leer onder alle schakeringen van het godsdienstig leven, een wezenlijk bestanddeel der Kerkleer gebleven is.

Hierin ligt deze kern van waarheid, dat de Gereformeerde kerk, als zij tot nieuw leven ontwaakt, telkens weer opnieuw zich gebogen heeft voor de leer, die God op het hoogst verheft en den zondaar op het diepst vernedert. Wij houden het voor een feit van groote betekenis, dat nu ook in Lutherse kringen de aandacht gevestigd wordt op een leer, die door vele Lutherische als Calvinistisch verworpen wordt. Wellicht zal het op reden van Dr. Stange ten gevolge hebben, dat men in Duitsch Lutherse kringen een rechtvaardiger oordeel zal gaan vellen over hetgeen de Gereformeerde Kerken hebben aanvaard als een kostelijke gave Gods.

Noorwegen. Strijd over Sacramentele genade.

In Noorwegen is een levendige strijd ontbrand door het solliciteeren van den predikant Ordning naar den professoralen zetel van de systematische Godgeleerdheid aan de Universiteit van Stockholm. Voor het Comité dat over de sollicitatie moest oordeelen, hield Ordning een voordracht over het hem opgegeven onderwerp: „Toelichting van het onderscheid tusschen het magische en het mystieke bij de werking der genademiddelen“. In zijn voordracht loochende Ordning de mogelijkheid, dat de wedergeboorte op het oogmerk van den doop bij het onbewuste kind zou worden gewerkt. Alleen dan wanneer bewustzijn ontwaakt en de bij den doop beloofde genademiddelen geloovig worden ontvangen.

Door dit te stellen, stelde Ordning zich tegen de heersche richting van de Universiteit en

in de Lutherse gemeenten. Zoo spoedig dan ook door de bladen bekend werd, hoe Ordning over de werking der genademiddelen dacht, is er bij het Ministerie van erediensten een stroom van verzoeken van bisschoppen, van predikanten-vereinigingen, van verenigingen voor inwendige en voor uitwendige zending, ingekomen om te verzoeken dat men Ordning niet benoemen zou. De Kerken zijn zeer ontrist en dit mede doordat bisschop Heuch haar wees op het gevaar van het rationalisme dat in de kerken openbaar werd.

Wat zal de Regeering doen? De vier professoren der Theologische faculteit zijn voor de benoeming van Ordning. Men beweert dat deze candidaat professor geen rationalist is; zijn voorlesingen over de Godskennis en over „de betekenis van Jesus' verzoeningsdood, volgens de Johannische schriften“, wekten geen oppositie. Alleen wijkt hij in de Sacramentleer van de Lutherse theorie opvatting af. Doch het komt ons voor, al verwerpen wij als Gereformeerden de Lutherse leer, dat de wedergeboorte gebonden is aan den doop, en dat Ordning het rationalistische pad opgaat, wanneer hij de mogelijkheid ontkent, dat de Heere in het kind dat nog geen bewust leven kent, genade werkt.

Rusland. Bedenklijke verschijnselen in de Oostzee Provinciën.

Genoemde provinciën moeten geheel Russisch gemaakt worden; het Duitse element, dat tot voor weinige jaren aldaar den boven-toon had, moet overwonnen worden door het Russische. Aldus is het streven van de raadslieden van den Csaar. Om daartoe te geraken grepen de Russificatoren naar een zonderling middel. Die Russische studenten, welke deelgenomen hadden aan excessen en daarom van de Russische universiteiten verwijderd waren, kregen het recht om hun studie te Jurjew (vroeger Dorpat) voort te zetten. Het daardoor uitgestroonde zaad is niet onvruchtbaar gebleken. Reeds voor eenige jaren ontdekte men dat er onder de studenten van Jurjew nihilistische elementen schuilde, en het bleek dat deze Russen waren. Er kwamen te Riga opstootjes onder de werklieden, die met kracht van wapenen moesten onderdrukt worden; men hoorde van brandstichtingen, waarbij het gemunt was op rijkstekeelen en factorieën. Op den laatsten nieuwjaarsdag hadden er voor Lutherse kerken van Riga egerlijke tooneelen plaats. Terwijl in deze kerken Godsdienst oefening gehouden werd, deelde men daar oproerige geschriften uit, en terwijl er voor den Csaar gebeden werd meende men het roepen: „weg met den keizer! weg met de papen!“ te hooren. Het kwam ten slotte tot een recht partij, welke in het kerkgebouw begon en op de straat werd voortgezet, zoodat de politie krachtig moest tusschenbeide treden.

In een correspondentie aan de Petersburgische Courant stond te lezen, dat al deze dingen volgens een beraamd plan en van een „centraal-punt“ uitgingen. Of hierover een gerechtelijk onderzoek is ingesteld, werd niet bekend. Maar inmiddels is een proost in Estland des nachts in zijn slaapkamer overvallen en vermoord, terwijl de moordenaar, zonder iets mede te nemen, uit hetzelfde venster vluchtte waardoor hij binnengedrongen was. Een predikant van Riga, der Lettische voorstadgemeente, is des avonds laat door een onbekende, onder voorwendsel dat een zieke het heilig Avondmaal begeerde, in een nabijgelegen boschje gelokt, en daar door onderscheidene personen zoo mishandeld, dat hij zwaar krank ligt. Volgens een blad dat te Riga verschijnt, heeft men onlangs op een dorp in Estland een vlugschrift verspreid, waarin tegen de predikanten op de hatelijkste wijze te velde getrokken wordt. Het begint met de vraag of een boer zijn knecht wel loon betalen zal, wanneer deze alleen het voordeel van anderen op het oog heeft. Dit deden tot hertoe de boeren, daar zij den predikanten een zoo hoog tractement uitbetaalden, als nauwelijks een ander persoon die gestudeerd had, ontving, terwijl de predikanten alleen maar voor het voordeel der bestiters van landgoederen zorgden. Er was slechts één middel om de predikanten daarvoor te straffen, namelijk door te weigeren hun tractement (dat inderdaad zeer gering is) uit te betalen.

Het is duidelijk, dat hier wild gezand is en dat storm geogot wordt. Van harte hopen wij, dat de rampspoeden, die Rusland treffen bij zijn oorlog met Japan, de leiders van het rijk mogen bewegen om andere wegen te gaan bewandelen. Het onrecht dat den Oostzee-provinciën aangedaan werd, is groot.

Gemengd nieuws.

De Mormonen en de veelwijverij. Door den Senaat in Washington is een commissie benoemd om te onderzoeken of Reel Smoot, apostel der Mormonen, als lid zitting mag nemen in den Senaat. Tal van getuigen werden gehoord. De eerste was Joseph Smith, die zich elfen profet en zener der Mormonen noemt. Hij verklaarde 5 vrouwen te hebben en vader te zijn van 42 kinderen. Zes der andere apostelen hebben meer dan éne vrouw; maar zijn getrouwd vóór het manifest van 1890, waardoor het mogelijk werd dat Utah als staat in de Unie is opgenomen. Door dit manifest werd uitgesproken dat het Mormonisme de veelwijverij prijs geven wilde. Met mededelingen of geschiedten der Mormonische kerk heeft niemand, volgens Smith, daarna het manifest geschonden, waaruit hij verklaarde, dat de polygamie sterk afneemt. In 1890 waren er 2541, in 1899 1543, tegenwoordig nog 397 huisgezinnen met meer dan een moeder. Senator Dubois van Idaho toonde aan, dat deze cijfers berispen de waarheid zijn. Het blad The Tribune, dat te Salt Lake City verschijnt, beweert dat een derde deel der Mormonen in veelwijverij leeft. Het blad verklaart de reden waarom de overtredders der wet niet vervolgd worden, als het segt: „Een advocaat die een zaak aanhangig maakte, zou nooit weer voor enig ambt gekozen worden, een rechter die een polygamist veroordeelde, zou in hetzelfde lot deelen, een Mormonisch lid der jury, die het schuldig over een polygamist nitsprak, zou daarom gemanteld worden, en een getuige in deze zaak zou door den kerkelijken ban getroffen worden.“

Mormoonische bladen verblijden er zich in, dat de zaak van het Mormonisme op die manier bekend wordt gemaakt The Desert News, het officieel orgaan der Mormonen, wijst er op dat Wycliffe, Huns, Savonarola en Luther naar de beschouwing van hun tijd de wet overtraden; hetzelfde is ook nu waar van Joseph Smith en andere polygamisten.

Deze uitlating doet vermoeden, dat alleen noodgedwongen de veelwijverij door de Mormonische leiders is losgelaten, als middel om hun staat in de rij der Vereenigde Staten te laten opnemen.

Men begint het in N. Amerika in te zien, dat de wetten die het huwelijk betreffen, niet door de afzonderlijke Staten moeten vastgesteld worden maar nationaal behooren te zijn. Dit zou de eenige weg zijn om de verbruig voorkomende echtscheidingen te doen ophouden, en om de Mormonen te verhinderen hun invloed op Staatkundig terrein te laten gelden.

WINCKEL.

Door Kinderen.

OOST EN WEST.

XVII.

Hoe het kwam.

Een paar dagen later vervolgde de predikant zich bij mijnheer Van Zaanen. Deze ontving den leeraar zeer hoffelijk en met al de deftigheid van een welgesteld Amsterdamsch koopman.

Het onthoudt dat de twee hadden, werd echter vrij tamelijk dordard de Fransche predikant, naar de verkeerde gewoonte van vele vreemdelingen in Nederland, zich onze taal nog niet eens zoover had eigen gemaakt, dat hij die althans behoorlijk kon verstaan. Mijnheer Van Zaanen op zijn beurt kon — en dit was hem nu juist niet kwalijk te nemen — zich met het Fransch wel behelpen, maar ook niet veel meer. Zoo vlotte dan het gesprek niet best, tot eindelijk de heer des huizes met goedvinden van den dominee, zijn dochter te hulp riep, die van hetgeen zij op de „escole française“ of Fransche school geleerd had, nog niet zooveel vergeten was. Zij kon nu als tolk dienen.

En zoo kwam dan onze koopman te weten, dat zijn bezoeker vriendelijk zijn hulp vroeg voor graaf De Raye en diens gezin. De Amsterdamsche heer toonde al dadelijk, dat althans de deugd der erkentelijkheid hem niet ontbrak. Immers hij beloofde aanstonds alles te zullen doen wat in zijn vermogen was voor een man, aan wiens zoon hij zooveel verplicht was. Maar, zoo voegde hij er bij, er zal een zware wijs op gaan. Want zooda de dominee wel weet, er zijn hier heel veel Fransen en ieder heeft zijn wenschen en behoeften. Ik zal evenwel doen wat ik kan. 't Lastigt zal wel zijn den heeren aan 't verstand te brengen, dat de graaf iemand is die werkelijk alle acht en voorspraak verdient. Er zijn ook gelukzoekers, en die bederven het dikwijls voor anderen.

De predikant vertrok. Kort daarna ontving de heer Van Zaanen een brief, mede in 't Fransch geschreven, dien hij wel alleminst had verwacht. Het was namelijk een schrijven van den Deenschen gezant te Parijs, die daarin hetzelfde vroeg wat ook de predikant had uitgesproken, maar er bij voegde, dat hij het persoonlijk als een dienst en een eer zou beschouwen, zoo de heer Van Zaanen, een eerste onder de Amsterdamsche burgers, iets in deze zaak wilde doen. Daarbij voegde de schrijver een vrij lang verhaal, dat eigenlijk niet anders was dan een lofrede op een warme aanbeveling van den graaf.

Hoe die brief nu te Amsterdam kwam, en bij mijnheer Van Zaanen werd bezorgd zoo kort 'a het gesprek met dien leeraar, was een geheim, waarvan deze laatste en Karel De Raye het naaste wisten, dat ze echter niet ieder vertelden. De gezant, die, zooda we weten, veel leed droeg over al het gebeurde — waar hij onwetend mee toe had bijgedragen — had zijn best gedaan, om alles weer in orde te brengen en dat in den brief getoond.

Onze Amsterdamsche koopman achtte zich niet weinig geerd en geveid, dat zulk een groot heer als de Deensche gezant de moeite genomen had hem een brief te schrijven, en zijn medewerking te vragen. Bij de dankbaarheid kwam thans zijn gevelde eereucht en hij besloot nu, al mocht het moeite kosten, eens te toonen wat hij kon als hij wilde.

Nog denzelfden dag bracht de heer Van Zaanen een bezoek bij twee zijner beste vrienden. De een was burgemeester — Amsterdam had er toen vier —, de ander schepen of raadslid. Aan beide heeren verzocht hij dringend, na hun het noodige verteld te hebben, hem te willen helpen om graaf De Raye en zijn zoon een hun passende betrekking in het leger te bezorgen. De heeren vonden de zaak wel wat moeilijk, doch wilden toch hun vriend niet gaarne iets weigeren en besloofden er werk van te zullen maken. Dit deden ze dan ook, en wanneer Amsterdamsche heeren in dien tijd iets wilden, konden ze zeer veel doen. Want Holland droeg altijd zeer veel bij in de kosten van den oorlog en in Holland stond weer Amsterdam, toen een wereldstad, vooraan. Nu was 't juist een tijd van oorlog wijl Frankrijk, misnoegd over de verheffing van onzen Prins tot Koning van Engeland, ons den krijg had verklaard. Ook steunde het den ontroonden Koning Jacobus, die zijn Britsch rijk trachtte te herwinnen en deze weer bezat in Engeland en vooral in Ierland veel vrienden, die voor hem wilden werken en strijden ook. Wie ooit van den zeeslag bij kap La Hogue heeft gehoord, weet hoe onze vlootvoogden, vereend met de Engelsen ter zee tegen de Fransen strekten, terwijl Koning Willem in Ierland het leger van Jacobus overwon. 't Was een tijd van beroering en strijd, waarbij Engeland binnenslandsche vijanden zoo goed als buitenlandsche te bekampen had, en Koning Willem alle kracht en wijsheid noodig had om land en volk te behouden.

De Amsterdamsche heeren dan schreven naar Den Haag, lieten daar door hun afgevaardigden over de zaak spreken, en het gevolg was dat, gelijk we gezien hebben, graaf De Raye bij den prins werd ontboden, die, eer hij weder naar Engeland overstak, met hem kennis wenschte te maken.

Een half uur na het oogenblik waarop we hem hebben verlaten, stond de graaf voor den stadhouder, als aanschouwde hij den man die thans, naar den mensch gesproken, het lot van Europa in zijn hand had, maar die niettemin erkende dat alles ten slotte in Gods hand ligt.

Dacht de graaf er aan, dat het deze man was, door wiens beleid en dapperheid Frankrijk was tegengehouden en teruggedrongen, toen het in heel West-Europa de opperheerschappij zocht te verkrijgen? Ja, zeker, hij wist het wel, hij die Fransche edelman, hoe koning Lodewijk XIV geen geduchter vijand had dan dien prins van Oranje, zoo zwak van lichaam, zoo sterk van geest! Hoe had die prins niet gestreden tegen Frankrijks groote veldheeren Condé, Turenne, Luxembourg en hen, zoo niet verwonnen, toch verhinderd de zege voor zich te behalen! Maar onze graaf wist ook hoe die prins als hij tegen Frankrijk streed, daarmee de vrijheid van Europa reddde, en de vrijheid des Geloofs hovaal. Wat zou er van het christendom naar de Schriften, van het Gereformeerde geloof, dat de graaf zelf aanhing, zijn geworden als Lodewijk en met hem het Pansdom had gezegepraald?

CORRESPONDENTIE.

A. H. P. te B. Voor zoover mogelijk in deze afdeeling willen we gaarne trachten aan uw verlangen te voldoen. Een weinig geduld echter.

J. van E. te U. Uw vraag is, gelijk u zelf uit inzien, voor deze afdeeling niet geschikt. Als u het verlangt, willen we er gaarne de Hoofdredactie mede in kennis stellen.

HOOGENBIK.